

CİNSEL YÖNDEN İSTİSMAR EDİLEN ÇOCUKLARLA MÜLAKAT

Interviewing Sexually Abused Children

Gönül ERKAN

Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Hizmetler Yüksekokulu

ÖZET

Bu çalışma, cinsel istismara uğramış çocuklarla mülakat yapan sosyal hizmet uzmanları için, temel olarak neler yapılması ve yapılmaması gerektiğini tartışmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Çocuk istismarı, cinsel olarak istismar edilen çocuklar, sosyal hizmet uygulaması, mülakat*

ABSTRACT

This study aims to discuss the basic rules of behaviour to be observed by social workers interviewing sexually abused children.

Key Words: *Child abuse, sexually abused children, social work practice, interview*

GİRİŞ

Hemen her toplumda çocuklar cinsel yönden istismar edilmektedir. Cinsel istismar olayına evde aile içinde, okullarda, cezaevlerinde, otellerde, sokaklarda, yuva ve yetiştirme yurtlarında vb. rastlanmaktadır.

Ülkemizde de cinsel istismar olaylarına rastlanmaktadır ancak yoğunluğu hakkında elde kesin bilgiler yoktur. Özellikle aile içindeki istismar olaylarının gizli tutulduğu bilinmektedir. Aile mahremiyetini dışa yansıtmamak, aile bütünlüğünü korumak utanç duyguları v.b. nedenlerden dolayı cinsel istismar olaylarından sadece aile üyeleri (hatta bir kısmı değil) haberdar olmaktadır.

Ülkemizde daha çok mahkemelere ve hastanelere yansıyan cinsel istismar olaylarından bilgi sahibi olunmaktadır. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından korunma kararı alınan ve yuva/yetiştirme yurtlarına gönderilen cinsel istismara uğramış çocuklar da kayıtlara geçmektedir.

IFSW (2004: 98) tarafından belirtildiği üzere, cinsel istismar ve cinsel sömürü, çocuklara yönelik muhtemelen en iğrenç ve saldırgan bir suçtur.

En genel tanımıyla cinsel istismar, "çocuğun cinsel doyum aracı olarak kullanılması"dır (Bulut, 1999: 14).

Cinsel istismar, National Center for Child Abuse and Neglect tarafından şöyle tanımlanmıştır:

Cinsel istismar, "çocuğun cinsel suçu işleyen ya da diğer bir kişi tarafından uyaran olarak kullanıldığı, çocuk ile yetişkin arasındaki ilişki ve etkileşim"dir. (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2001: 196-197).

Cinsel istismar, Kutchinsky (2002) tarafından ise, "çocuğun bir erişkin ya da yaşça epeyce daha büyük bir kişi tarafından cinsel doyum sağlamak amacıyla istismar edilmesi" şeklinde tanımlanmaktadır.

Cinsel istismara uğrayan çocuklar onsekiz yaşın altındaki çocuklar olup, istismar eden yetişkinlerin de çocuktan beş yaş büyük olması gerekmektedir (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2001: 197).

ÇOCUĞUN CİNSEL İSTİSMARININ DİNAMİKLERİ

İstismara uğrayan bazı çocuklar yabancılar tarafından uyarılabilirler. Bu yüzden çocuklara şeker vermek isteyenlerin arabalarına binmemeleri ve parklardaki yabancılarla konuşmalarını tembih edilir. Gerçek olan, çocukların yakın oldukları ve güvendikleri kişiler tarafından daha çok tehdit altında olmalarıdır.

Çocuklar cinsel istismar yönünden kolaylıkla kurban olabilirler. Çocukların cinsiyet hakkında çok az bilgileri vardır. Yaşam boyunca sınırlıdır. Bu yüzden kolaylıkla aldatılabilirler.

Yetişkinler, çocukların gözünde kutsaldır. Çocuklara ne yapacaklarını, ne zaman yatağa gideceklerini, ne zaman yolu geçeceklerini söylerler. Çocuklar yetişkinlere itaat etme ve onları hoşnut etme eğilimindedirler (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2001: 198).

Yetişkinlerin gücünü ve kontrolünü kötüye kullanmaları, çocuklarla yetişkinler arasında güç ve bedeni büyüklük farkı, çocukların kötü muameleye ve istismara açık olmasına neden olmaktadır (IFSW, 2004: 75-76).

Cinsel istismar aile dışındaki kişi tarafından yapılırsa, bu kişi "pedofil" olarak

adlandırılır (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2001: 198).

Pedofiliyi cinsel istismardan ayıranlar da vardır. Özkan (1997: 53-54) pedofiliyi, "erişkin bir kimsenin aynı ya da karşı cinsiyetteki çocukları cinsel olarak çekici bulması ve onlara cinsel bir eğilim ve ilgi duyması hali" olarak tanımlamaktadır.

"Ensest" ise özel bir cinsel istismardır. Mayer (1983: 4 Aktaran: Zastrow ve Kirst-Ashman, 2001: 197), ensesti "aile içinde evli olmayanlar arasındaki herhangi bir cinsel ilişki ya da etkileşim" olarak tanımlamaktadır.

"Ensest, eşler dışında aile bireylerinden birinin, cinsel doyum amacıyla ailenin diğer bir üyesi ile cinsel temasa kadar giden ilişkilerde bulunması" diye de tanımlanmaktadır (Özkan, 1997: 21).

CİNSEL İSTİSMARA UĞRAYANLARIN ÖZELLİKLERİ

Cinsel istismara uğrayan çocuklar çeşitli fiziksel ve davranışsal göstergeler sergilerler. Fiziksel göstergeler zührevi (venereal) hastalıklar, boğaz ve ağız ile ilgili hastalıklar, idrar ile ilgili güçlükler, penisle ya da vajina ile ilgili akıntılar ya da genital bölgedeki çürüklerdir. Hamilelik de bir göstergedir.

Cinsel istismara uğrayan çocukların davranışsal göstergeleri de açık bir biçimde kendini gösterebilmektedir. Örneğin çocuklar ya kendilerini geri çekmekte (withdrawn) ya da saldırgan olabilmektedirler. Arkadaşlarıyla ilişkilerinde (interaction) güçlükler yaşayabilmektedirler.

Cinsellikle ilgili davranışlarında bazı gariplikler göze çarpmaktadır. Örneğin, çocuklar kendi yaşlarına uymayan

cinsellikle ilgili sözcükler ya da davranışlar sergilemektedirler. Kendine ve başkalarına cinsel içerikli dokunuşlarda bulunabilmektedirler. Birilerinin dokunmasından, giysisiz olmaktan, beden eğitimi dersi sonrası duş almaktan, belirli cinsiyetteki kişi ya da kişilerle yalnız kalmaktan korkabilmektedirler.

Çocukların söyledikleri de bir gösterge olabilir. Örneğin, "babam ve benim bir sırrım var", "bakıcım kırmızı iç çamaşırı giyiyor" ya da "halamın (teyzemin) evine gitmek istemiyorum; beni aldatıyor" gibi sözler söyleyebilirler (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2001: 199).

ÇOCUKLARLA MÜLAKAT

Sosyal hizmet uzmanları istismar iddiasından sonra fiziksel ve psikolojik iyileşme ve yeniden toplumla bütünleşme yönünde çalışmalar yapar. Bu çalışmalar çocuğun öz ailesiyle, çocuğun yerleştirildiği ailelerle, kurumlarda ya da çocukların yaşadığı toplumda gerçekleşir (IFSW, 2004: 75). Sosyal hizmet uzmanları doğrudan çocuklarla da çalışmaktadırlar.

Sosyal hizmet uzmanlarının ana görevi, risk altındaki bu çocukların ve ailelerinin tedavisi için, durumlarını incelemek, değerlendirme yapmak ve teşhis becerilerini kullanmaktır (Gibelman, 1995: 90-91). Diğer bir anlatımla, sosyal hizmet uzmanları istismar gerçekleştikten sonra izleme, inceleme ve hasarı onarma görevini yürütürler (IFSW, 2004: 76).

Sosyal hizmet uzmanları bu görevleri yerine getirirken mülakattan yararlanırlar.

Mülakat, birbirinden farklı mesleklerle mensup kişiler tarafından yürütülen

bir etkinliktir. Sosyal hizmet uzmanları da mülakat yapan bir gruptur. Ancak sosyal hizmet uzmanları için mülakat, öncelikli öneme sahip bir etkinliktir. Sorumluluklarının çoğu mülakata dayalıdır (Kadushin ve Kadushin, 1997: XIII).

Sosyal hizmet mesleği mülakattan daha çok şeyi içermesine karşın, sosyal hizmet uzmanları zamanlarının çoğunu mülakata ayırırlar (Kadushin ve Kadushin, 1997: 3).

Mülakat, "katılanlar tarafından amacı önceden tasarlanmış bir konuşma"dır. (Kadushin ve Kadushin, 1997: 3).

Mülakat, "yüzyüze yapılan resmi konuşma" olarak da tanımlanabilir (Erkan, 1997: 2).

Mülakatta Yapılması Gerekenler

Cinsel istismar kurbanı çocuklarla mülakat yapan sosyal hizmet uzmanlarına Kadushin ve Kadushin (1997: 382-383) şu önerilerde bulunmaktadır:

- Objektif ve önyargısız olunuz.
- Mülakattan önce, çocuk hakkındaki tüm bilgileri yeniden gözden geçiriniz.
- Çocukla konuşurken, siz ve amacınız hakkında ne bildiğini öğrenmeye çalışınız.
- Mümkünse olay açığa çıktıktan hemen sonra mülakat yapınız. Küçük (young) çocuklar için bu durum daha kritiktir.
- Mümkünse çocukla tek başına mülakat yapınız. Anne-babaya ya da çocuğun bakımını üstlenen kişiye, ne yapacağınızı ve çocukla tek başına mülakat yapmanın nedenini açıklayınız. Bunu çocukla mülakat yapmadan önce söyleyiniz.

- Mülakat için nötr sessiz ve rahat bir ortam seçiniz.
 - Suçu işleyen kişinin ortalıkta olmadığından emin olmaya çalışınız.
 - Mülakattan önce çocuğun gelişimsel düzeyi ve iletişim becerileri hakkında bilgi sahibi olunuz.
 - Oyun oynamak ya da nötr konular hakkında söyleşmek suretiyle, çocukla iletişim kurmak için zaman harcayınız.
 - Çocuğa uygun olan bir zamanı seçiniz.
 - Çocuğa rolünüzü açıklayınız.
 - Çocuğu, ona ne olduğunu kendi sözcükleri ile anlatması için teşvik ediniz.
 - Çocuğa, uygun mülakat talimatı (instructions) veriniz.
 - Çocuğun olayı açıklamasını engelleyen, zihnindeki kaygıları öğrenmeye çalışınız.
 - Oyuncakları, diagramları ve diğer araçları kullanmadan önce mümkünse olayı öğreniniz.
 - Küçük çocuklara daha aydınlatıcı olması bakımından "bana göster (show me)" deyimini ihtiyatlı biçimde kullanınız.
 - Çocuğun sözcüklerini kullanınız. Yaşına uygun sözcükler seçiniz. Çocuğun zaman duygusunu (sense) anlayınız.
 - Haritalar, diagramlar, resimler, videolar ve televizyon programlarını vb., çocuğu zaman, mekan, ilişkiler ya/ya da olaylar hakkında yönlendirecek araçlar olarak kullanınız.
 - Eğer ek mülakatlara gereksinim varsa bunu açıklayınız ve zor bir çalışma olduğu için çocuğa teşekkür ederek, hoş bir biçimde mülakata sonlandırınız.
- Zastrow ve Kirst-Ashman (2001: 201) ise şu önerilerde bulunmaktadır:
- Daima çocuğa inanınız. Böyle zor konuları konuşmak cesaret ister ve çocuğun içine kapanmasına (turn off) yol açar.
 - Çocuğa sıcak (warm) davranınız ve empati kurunuz. Çocuğu özgürce konuşması için teşvik ediniz. Çocuğun duygularını geri yansıtmak yararlıdır.
 - Çocuğun söyledikleri ne olursa olsun, şok geçirmeyiniz ya da nefret etmeyiniz. Bu durum, sadece çocuğun kabahati kendisinde bulmasına neden olacaktır.
 - Olumsuz olanları da dahil, tüm duygularını sizinle paylaşması için çocuğu teşvik ediniz. Öfke dolu duygular bile, çocuğun haksızlığa uğrama (victimization) duygularını yenmesine yardımcı olur. Çocuğa duygularını özgürce anlatma (ventilate) şansını tanıyınız. Böylece bu duygularla başedilebilir.
 - Çocuğu dinleyiniz. Çocukla karşıt fikirde olmayınız ve ya da tartışmayınız. Çocuğun konuşmasını, sadece ne söylemek istediğini anlamak için kesiniz.
 - Çocukla özel bir yerde konuşunuz. Eğer etrafında onu duyacak kimse yoksa çocuk kendini daha rahat hissedebilir.
 - Çocuğa böyle bir tecrübeyi geçiren tek çocuk olmadığını söyleyiniz. Diğer çocukların da bulunduğunu söyleyiniz.
 - Çocuğun suçluluk duygularını ifade etmesine izin veriniz. Çocuğa bu

- durumun onun hatası olmadığını vurgulayınız. Tacizde bulunan kişinin problemlili bir kişi olduğuna ve yardıma ihtiyacı bulunduğuna değininiz.
- Çocuğun anlayabileceği bir dilde konuşunuz. İhtiyacı olduğu zaman doğru bilgi veriniz. Anlattıklarınızı çocuğun anladığından emin olmak için tekrar etmesine olanak sağlayınız.
 - Size anlattığı olay ya da olaylar hakkında memnun olduğunuzu çocuğa söyleyiniz. Bunu yapmanın (anlatmanın) doğru bir şey olduğunu vurgulayınız.
 - Çocuğa sormak istediği herhangi bir şey olup olmadığını sorunuz ve soruları doğru şekilde cevaplayacağınızdan emin olunuz.
 - Anlattıklarından sonra çocuğa farklı davranmayınız. Farklı davranış, sadece onun ayıplandığı ya da yanlış bir şey yaptığı şeklinde düşündüğünü sanmasına yol açacak bir iletişim yaratır.
 - Eğer çocuk istismarın gizli tutulmasını isterse, dürüstçe (honesty) cevap veriniz. İstismara uğramış kişilere yardımcı olmak yönünden, çocuğa sadece yardım etmek istediğinizi, gizliliğin insanları incitebileceğini ve gizliliğin açığa kavuşturulmasının gerekli olduğunu anlatınız.
 - Mülakatı etkileyebilecek birinin yanında çocukla mülakat yapmayınız. Bu kişiler, kardeş de olabilir.
 - Çocuğa dokunmayınız ancak çocuk bu duruma davet ederse dokununuz.
 - Çocukla iletişim kurduğunuzdan ve ilişki geliştirdiğinizden emin olana kadar mülakatın duygulu (sensitive) kısmına başlamayınız (duygu yüklü kısmına başlamayınız).
 - Çocukla uzun süreli mülakat yapmayınız; ara veriniz.
 - Mülakatta acele etmeyiniz.
 - Elde hiçbir diğer alternatif kalmadıkça, yönlendirici ya da telkin edici (suggestive) sorular sormayınız. Bu tür sorular sorduğunuz takdirde, elde edilen bilgilere tam anlamıyla güvenemezsiniz. Elde ettiğiniz bilgilerin güvenilirliğini çocuğun size söyledikleri ile örtüşen ya da çatışan diğer kanıtların ışığında değerlendiriniz.
 - Nedenini açıklamadan bir soruyu tekrar sormaktan kaçınınız.
 - "Niçin" sorusunu sormaktan uzak durunuz. Bu soru, çocuğun suçluluk duymasına ya da kendini sorumlu hissetmesine yol açabilir. Bu soruya cevap vermek, çocuğun sahip olmayacağı becerileri gerektirir.
 - İlgilendiğinizi göstermek dışında, çocuğun istismarla ilgili açıklamasına tepki vermeyiniz.
 - "Bravo" ya da "bu konuyu bana anlattığın için çok memnun oldum" gibi, teşvik edici ifadelerden kaçınınız.
 - Çocuğa olayı anlatması için yiyecek, oyuncak vb. hediyeler vaat etmeyiniz.

Mülakatta Yapılmaması Gerekenler

Mülakatta cinsel istismar kurbanı çocukları rahatsız etmemek ve zarar vermemek için dikkatli olmak gerekir.

Kadushin ve Kadushin (1997: 382) bu çocuklar ile mülakatta yapılmaması gereken şu noktalara değinmektedirler:

- Çocuğa karşılayamayacağınız vaatlerde bulunmayınız.
- Çocuğun kendini sıkıntı içinde (in trouble) hissetmesine ya da hata yaptığı duygusunu yaşamasına izin vermeyiniz.
- Çocuğun istismar olayını açıklaması için elbisesini kaldırmasını ya da olayı demonstre etmesini istemeyiniz.

SONUÇ

Cinsel istismar kurbanı çocuklarla yürütülen mülakat sürecinde, yapılması ya da yapılmaması gerekenlerin pek çoğu, diğer çocuklarla yapılan mülakatlar için de geçerlidir.

Ancak cinsel istismara uğrayan çocuklarla mülakat yaparken daha özenli davranmak gerekir. Çünkü cinsel istismara uğramak toplumsal değerler açısından hoş karşılanmayan bir durumdur. Toplum hatta sosyal hizmet uzmanları bile bu çocuklara önyargılı davranabilir. Ayrıca çocuklar kendilerine yapılan saldırıdan dolayı utanç içindedirler; her an ayıplandıklarını sanabilirler. Kısacası, çok tahrip edici bir olay yaşayan bu çocuklar büyük bir gerginlik ve baskı altındadırlar. Çok aşagılıyıcı bir durumla karşılaşmışlardır.

Tüm bu noktaları dikkate alarak, sosyal hizmet uzmanlarının çocuklarla çok dikkatli bir şekilde mülakat yapması ve onları incitmemesi gerekir.

Sosyal hizmet uzmanının mülakatlarında hata yapmaması için bu çocukların özelliklerini yakından bilmesi çocukların yararınadır. Bu bilgilerin ışığında çocukları daha iyi tanıyıp, onlara daha rahat yaklaşabilirler. Bunun sonucu, daha başarılı mülakat yaparlar.

KAYNAKLAR

Bulut, I. (1996) *Genç Anne ve Çocuk İstismarı*, Ankara.

Erkan, G. (1997) *Sosyal Hizmette Mülakat*, Ankara.

Gibelman, M. (1995) *What Social Workers Do?* Washington, NASW Press.

IFSW (International Federation of Social Workers) (2004) *Sosyal Hizmet ve Çocuk Hakları*. Çev.: Duyan V., Ankara, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.

Kadushin, A. ve G. Kadushin (1997) *The Social Work Interview*, New York, Columbia University Press.

Kutchinsky, B. (1991) "Çocuğun Cinsel İstismarı: Yaygınlık, Müdahale ve Önleme: Genel Bakış, Çocuk İstismarı ve İhmali"-Çocukların Kötü Muameleden Korunması I. Ulusal Kongresi Ankara, 12-14 Haziran 1990. Der.: Konanç, E., Gürkaynak, I. ve Egemen, A., Ankara, Gözde Repro Ofset.

Mayer, A. (2001) *Incest: A Treatment Manual for Therapy with Victims, Spouses and Offenders*. Holmes Beach FL, Learning Publications, 1983 Aktaran: Zastrow, C. ve Kirst-Ashman, K. K.. *Understanding Human Behavior and the Social Environment*, Belmont, CA, Thomson Learning, Inc..

Özkan, S. (1997) *Çocuk ve Gençlerin İstismarı*, Ankara, Doruk Yayıncılık.

Zastrow, C. ve Kirst-Ashman, K. K. (2001) *Understanding Human Behavior and the Social Environment*, Belmont, CA, Thomson Learning, Inc.